

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปแล้วว่า ความรู้เรื่อง "กลุ่ม" เป็นเรื่องที่มีบทบาทสำคัญมาก ดังจะเห็นได้จากการจัดการศึกษาทุกระดับก็พยายามที่จะบรรจุหรือจัดเรื่องนี้เข้าไว้ในหลักสูตร โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายไว้ข้อหนึ่งคือ เพื่อให้เด็กเรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ นั่นก็คือ การรู้จักทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ และผู้ตามที่ดี ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) และหลักสูตรยังได้กำหนดแนวทางเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนที่จะให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายตามจุดประสงค์ที่วางไว้ โดยพยายามให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเองให้มาก และเน้นให้ฝึกการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเรียนรู้อันจะช่วยเหลือกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ปัญหาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการทำงานเป็น "กลุ่ม" อย่างเห็นได้ชัด (ทิตินา, 2534)

เมื่อหลักสูตรได้วางเป้าหมายและแนวทางที่ชัดเจนเช่นนี้ ก็เป็นที่คาดหวังว่านักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรจะได้พัฒนาทักษะกระบวนการกลุ่ม และคุณสมบัติของความเป็นประชาธิปไตยตามแนวทางที่วางไว้ เพราะจากการสังเกตการเรียนการสอนตามชั้นเรียน พบว่าครูผู้สอนได้มีการจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มจริง แต่มิได้มีการบวนการกลุ่มที่แท้จริงเกิดขึ้น กล่าวคือ มีการแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ มอบหมายงานให้นักเรียนทำร่วมกัน แต่ต่างคนต่างทำงาน โดยไม่มีการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญารธรรม อันเป็นเป้าหมายของการพัฒนาคุณสมบัติผู้นำประชาธิปไตยในนักเรียนไม่ได้เกิดขึ้น ในระบบการเรียนการสอนอย่างชัดเจน (ทิตินา, 2530)

การที่จะพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ย่อมต้องอาศัยคนในชาติเป็นปัจจัยสำคัญ การศึกษามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาคน เพราะถือว่าคนสามารถจะพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้โดยอาศัยความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในตัวเอง จากการศึกษาอบรมเป็นเครื่องนำทางเพื่อช่วยพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป (ก่อ, 2528)

ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปีพุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา ปัจจุบันทุก ๆ ฝ่ายในประเทศไทย เช่น รัฐบาล กองทัพ สถาบันนิติบัญญัติแห่งชาติ ตลอดจนจนฝ่ายการศึกษา นักวิชาการ ต่างก็ยอมรับว่าระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เหมาะสมกับประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนการศึกษาแห่งชาติ และหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ต่างได้กล่าวว่า จะต้องใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยปกครองประเทศและถือเป็นเรื่องสำคัญ (ชูศักดิ์ 2534) แต่จากระยะเวลา 60 ปีที่ผ่านมา การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยต้องล้มเหลวและยังไม่มั่นคงตลอดมา ดังจะเห็นได้ว่าการปฏิวัติ รัฐประหารหรือยึดอำนาจอยู่เนือง ๆ ปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าวนี้ นักรัฐศาสตร์ได้พยายามศึกษาเพื่ออธิบายและวิเคราะห์ถึงสาเหตุต่างๆ ในหลายๆ ด้าน เช่น วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทย ไม่เอื้อต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การขาดผู้นำทางการเมือง การขาดระบบพรรคการเมือง การมีพรรคการเมืองใหญ่น้อยหลายพรรค พรรคการเมืองที่มีอยู่ไม่มีระเบียบวินัย เป็นผลทำให้ระบบการเมืองไม่มั่นคงและสถาบันรัฐสภาไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ชัยอนันต์, 2521)

ดังนั้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นรูปแบบการปกครองที่เน้นหนักและให้ความสำคัญแก่ประชาชนมากที่สุดคุณภาพของประชาชนจึงเป็นเงื่อนไขประการสำคัญสำหรับความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการปกครอง ลักษณะเช่นนี้ประเทศชาติต้องการคุณภาพของประชาชนในระดับค่อนข้างสูงมาก คุณลักษณะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตยก็คือ การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เพราะการขาดผู้นำและไม่มีผู้ตามที่ดีแล้วย่อมจะเกิดความวุ่นวายภายในประเทศได้ ดังที่ เกษม (2519) กล่าวว่า "การเมืองไทยที่ยุ่งกันทุกวันนี้ เพราะความเป็นผู้นำของคนในประเทศไม่มี และคนไทยไม่ทำงานเป็นทีม"

ความเป็นผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อผู้อื่นในระหว่างการทำงานร่วมกันหรืออยู่ในเหตุการณ์เดียวกัน ซึ่งจะทำให้งิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายและประสบผลสำเร็จ ความเป็นผู้นำมิใช่จำเป็นเฉพาะผู้นำเท่านั้นแต่เป็นคุณสมบัติที่บุคคลในระบอบประชาธิปไตยพึงมี (สาลิ 2531)

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาระบอบประชาธิปไตยควรจัดให้มีกระบวนการเรียนเป็นกลุ่ม (สมชัย 2535) ทั้งนี้เพราะเมื่อทำงานร่วมกันในกลุ่ม ถ้าสมาชิกทุกคนมีความเป็นผู้นำ หรือมีอิทธิพลต่อผู้อื่นในการทำงาน เช่น กล้าแสดงความคิดเห็น มีข้อเสนอแนะ ร่วมกันคิดวางแผน งานของกลุ่มนั้นก็สำเร็จและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทุกคนภูมิใจในการทำงานอันเนื่องมาจากสมาชิกทุกคนได้ช่วยกันคิดช่วยกันทำ ซึ่งจะแตกต่างกับการทำงานของกลุ่มที่สมาชิกขาดความเป็นผู้นำ หรือไม่มีอิทธิพลต่อผู้อื่นในการทำงาน คอยปฏิบัติตามคำสั่งอย่างเดียว ไม่ได้วางแผนร่วมกัน หรือแสดงความคิดเห็นของตนเองให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น การทำงานก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ

ดังนั้นผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์จึงนำวิธีการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ได้ร่วมทำงานกับผู้อื่น ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ไขปัญหา ซึ่งจะมีผลให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเป็นการส่งเสริมการพัฒนาในระบอบประชาธิปไตย ให้บรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ได้กำหนดแนวทางเอาไว้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างกลุ่มที่เรียนโดยใช้การสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามปกติ

2. เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างกลุ่มที่เรียนโดยใช้การสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามปกติ

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ คือ

1. นักเรียนที่เรียนโดยใช้การสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างจากนักเรียนที่เรียนโดยใช้วิธีสอนตามปกติ
2. นักเรียนที่เรียนโดยใช้การสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย แตกต่างจากนักเรียนที่เรียนโดยใช้วิธีสอนตามปกติ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาพฤติกรรมความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยเฉพาะพฤติกรรมความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยดังที่ สาลี (2531) ได้เสนอไว้คือ

1. การประชุมปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อวางแผน
2. การเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนแสดงความคิดเห็นโดยทั่วถึง
3. การให้ข้อเสนอแนะหรือข้อมูลพิเศษแก่สมาชิก
4. การใช้มติของกลุ่มในการตัดสินใจปัญหา
5. การควบคุมสถานการณ์

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย

1. ผู้วิจัยดำเนินการทดลองด้วยตนเองทั้ง 2 กลุ่มโดยใช้เวลาในการสอนเท่ากัน เนื้อหาเดียวกัน ดังนั้นจึงถือว่าสภาพแวดล้อมทั้ง 2 กลุ่มคล้ายคลึงกัน
2. กลุ่มทดลองไม่เคยมีประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนที่ใช้ในกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ในการฝึกความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยมาก่อน

1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. วิธีสอนโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้สมาชิกในกลุ่มได้กระทำร่วมกันโดยมีเป้าหมายที่จะช่วยให้คนในกลุ่มมีความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและสามารถอยู่ร่วมกัน หรือทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมดังกล่าวจะใช้วิธีการหลาย ๆ วิธีการ ผสมผสานกัน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยปรับปรุงขั้นตอนดังที่ เขียวพา (2517) ได้เสนอไว้ คือ

(1) จุดมุ่งหมาย ประกอบด้วย

1.1 ด้านเนื้อหาวิชา

1.2 ด้านการทำงานกลุ่ม

1.3 ด้านการประยุกต์ใช้

(2) เนื้อหาวิชา

(3) แนวคิด

(4) กิจกรรม

4.1 ขั้นเตรียม

4.2 ขั้นปฏิบัติ

4.3 ขั้นวิเคราะห์

4.4 ขั้นประยุกต์ใช้

4.5 ขั้นประเมินผล

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนค่าเฉลี่ยผลต่างระหว่างก่อนการเรียนและหลังเรียนของนักเรียนในการเรียน การสอนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยที่ 10 เรื่อง การเมืองการปกครองและหน่วยที่ 11 เรื่อง ข่าว เหตุการณ์ วันสำคัญ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งวัดได้จากแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3. ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อผู้อื่น ในการทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ การประชุมวางแผน การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็น การให้ข้อเสนอแนะ การใช้มติกลุ่มตัดสินใจ และการควบคุมสถานการณ์ซึ่งวัดความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย โดยใช้คะแนนจากแบบวัดความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย และความถี่ของพฤติกรรมความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมควบคู่ไปด้วยตั้งที่ สาลี (2531) และชูศักดิ์ (2534) ได้ปรับปรุงเพิ่มเติม พร้อมทั้งได้เสนอแนะดังต่อไปนี้

3.1 การประชุมปรึกษาเพื่อวางแผน หมายถึง การเรียกหรือชักชวนให้สมาชิกทุกคนมาประชุม ปรึกษาหารือ เพื่อวางแผนร่วมกัน เช่น การมอบหมายงานให้สมาชิก มีผู้รับผิดชอบงานก่อนปฏิบัติงาน ความพร้อมเพรียงและทำงานเสร็จทันเวลา

3.2 การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็น หมายถึง การซักถามความคิดเห็น การให้โอกาสสมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็น หรือการเป็นผู้ฟังที่ดี

3.3 การให้ข้อเสนอแนะ หมายถึง การเสนอแนะวิธีทำงาน การแสดงความคิดเห็น หรือการใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำงานให้สมาชิกได้เลือก

3.4 การใช้มติของกลุ่ม หมายถึง การให้กลุ่มหาข้อสรุป การตัดสินใจร่วมกัน แล้วนำข้อสรุปเป็นแนวปฏิบัติที่ตามข้อตกลงที่กำหนดไว้

3.5 การควบคุมสถานการณ์ หมายถึง การให้คำตักเตือนติชมอย่างมีเหตุผล ไม่ตักเตือนโดยใช้อำนาจ แต่พูดให้เหตุผลเพื่อทำให้สมาชิกเกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงานอย่างมีระเบียบวินัย

4. วิธีการสอนปกติ หมายถึง การสอนที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ หน่วยที่ 10 เรื่องการเมืองการปกครองและหน่วยที่ 11 เรื่อง ข้าว เหตุการณ์ และวันสำคัญ จำนวน 36 คาบ ซึ่งมี ขั้นตอนที่สำคัญ คือ

(1) ขั้นนำ

ใช้กิจกรรมต่าง ๆ กระตุ้นให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ เช่น การแบ่งกลุ่มและให้นักเรียนออกมาเล่าเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันที่น่าสนใจ หรืออ่านข่าวที่น่าสนใจจากหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

(2) ขั้นสอน

ดำเนินการสอนตามแผนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการโดยใช้กิจกรรมหลากหลาย เช่น ตั้งประเด็นคำถาม หรือหัวข้อให้นักเรียนร่วมกันอภิปราย

(3) ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความคิดรวบยอด

(4) ขั้นวัดผล

เมื่อดำเนินการสอนครบทั้ง 3 ขั้น ดังที่กล่าวมาแล้วก็วัดผล โดยให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดชุดเดียวกันกับแบบฝึกหัดของการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

(5) ขั้นประเมินผล

จะประเมินผลจากการตรวจแบบฝึกหัดของนักเรียนและสังเกตความสนใจในการร่วมกิจกรรม

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. เป็นแนวทางสำหรับครูในการสร้างแผนการสอน ความเป็นผู้นำประชาธิปไตย โดยใช้วิธีการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
2. เป็นแนวทางสำหรับครูในการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ที่ฝึกทักษะกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ที่นักเรียนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)
3. กระตุ้นให้ครูประถมศึกษายอมรับและนำกิจกรรมไปใช้ในการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยในห้องเรียน
4. เป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประถมศึกษาที่จะนำกิจกรรมกลุ่มไปใช้
5. เป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน